

Wychowanie religijne dzieci specjalnej troski

STRESZENIE

Praca doktorska dotyczy doświadczeń nauczycieli religii i rodziców dzieci z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim w zakresie wychowania religijnego. Autorka – w oparciu o wyniki badań jakościowych – podejmuje próbę ukazania całokształtu problemu edukacji religijnej dzieci z niepełnosprawnością intelektualną w Polsce.

Na świecie żyje ponad miliard osób niepełnosprawnych, z różnym rodzajem i stopniem niepełnosprawności. Każda niepełnosprawność łączy się z pewnymi ograniczeniami i trudnościami w funkcjonowaniu osoby nią dotkniętej, jak również jej bliskich. Przez dziesięciolecia problem niepełnosprawności był tematem niewygodnym, wstydliwym i marginalizowanym. Małą uwagę przywiązywano do takich aspektów jak: poprawa jakości życia człowieka niepełnosprawnego, jego wartość, szacunek do niego, zrozumienie, integracja. Zaznaczyć jednak należy, o czym traktuje T. Witkowski, iż *myśląc o osobie niepełnosprawnej trzeba pamiętać, że jest to nadal osoba*. Akcentuje on potrzebę traktowania każdego człowieka jako podmiotu, jako najwyższej wartości. Fakt ten jest istotny, aby osoby niepełnosprawne, nie utraciły wartości osoby ludzkiej. Tak jak wszyscy oni także mają prawo współtworzyć oraz korzystać z dóbr cywilizacji. Ograniczona, w różnym stopniu, samodzielność osób z niepełnosprawnością intelektualną, zdecydowanie nie przeszkadza, aby mogli oni *dążyć do pełnego rozwoju i przystosowania się do życia w społeczności*. Proces ten jest jednak uwarunkowany postawą i działaniem społeczeństwa. Zauważyć można, że część społeczeństwa nadal negatywnie postrzega socjalizację niepełnosprawnych intelektualnie, przez co często zostają oni odtrąceni, skazani na wegetację i bezczynność społeczną.

Kształcenie osób z niepełnosprawnością intelektualną jest procesem stosunkowo nowym. Planując zagadnienia edukacyjne tych osób, zwrócono uwagę na konieczność wspomagania ich rozwoju psychicznego. Konsekwencją uwzględniania tych aspektów w

edukacji jest systematyczna poprawa jakości życia osób specjalnej troski. Znajomość zmian rozwojowych oraz modyfikacja objawów nie są wystarczające, aby zrozumieć sens życia osób z niepełnosprawnością intelektualną. Ważne jest dostrzeżenie konkretnej osoby i skutków, jakie ma dla niej niepełnosprawność oraz przedsięwzięcie takich działań, które przyczynią się do wspomagania rozwoju psychicznego, a tym samym poprawy jakości jej życia.

Do pełnego ukształtowania się osobowości dziecka niezbędne jest wychowanie religijne. Rodzina, jako podstawowe środowisko wychowawcze, a także w związku z tytułem sakramentalnego charakteru małżeństwa i rodzicielstwa, ma prawo do dawania przykładu życia religijnego. Rodzice przy pomocy słowa i przykładu, powinni być dla dziecka pierwszym zwiastunem wiary. Powinni wprowadzać dziecko do wspólnoty ludu Bożego. Na kolejnym etapie zadanie to powierzone zostaje także nauczycielom religii, którzy wprowadzają dziecko w poznanie Boga, wprowadzają do modlitwy, liturgii Kościoła oraz światopoglądu chrześcijańskiego.

Problem świadomości religijnej i moralnej dziecka z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim, podjęty w niniejszej pracy, można by wyrazić pytaniem o poziom wiadomości religijno-moralnych tej grupy osób. Obraz Boga funkcjonujący w świadomości jednostki zależny jest od stopnia rozwoju umysłowego, potrzeb emocjonalnych, warunków życia społecznego i ekonomicznego. Zauważa się pewien postęp w rozwoju katechizacji osób z niepełnosprawnością intelektualną. Nadrzędnym zadaniem nauczania religijnego osób z niepełnosprawnością jest przybliżenie Boga i umożliwienie nawiązania z Nim kontaktu osobowego, który ma jednocześnie pomóc w całościowym ujmowaniu wiedzy, postrzegania świata i otaczającej społeczności.

Wychowanie religijne ściśle związane jest z wiarą i życiem Kościoła. Katechizacja dzieci specjalnej troski, ma rozwijać ich duchowo i moralnie. Zadaniem katechezy specjalnej jest wychowanie dziecka z niepełnosprawnością w wierze katolickiej, stopniowo wprowadzając go w tajemnicę zbawienia i poprzez sakramenty zbliżanie do Jezusa Chrystusa. Katecheza winna zwracać uwagę na aspekt społeczny i wychowywać nie tylko do życia w Kościele, ale również poza nim. Powinna przygotowywać do tego wszystkiego co wynika z wiary katolickiej i jednocześnie jest niezbędne do zgodnego z nią życia w rodzinie i społeczności, czyli: poszanowania życia, miłości bliźniego, szacunku dla ojców i tradycji. Winna pokazywać jak żyć godnie, z korzyścią dla siebie i innych, jak trafnie decydować. Dzieci niepełnosprawne to specyficzni odbiorcy, o ograniczonych zdolnościach

poznawczych, wymuszające na nauczycielach religii wypracowanie odpowiednich, do ich poziomu, metod i narzędzi.

W Polsce spotyka się jeszcze, stosunkowo niewiele prac zajmujących się tematyką wychowania religijnego oraz tematyką realizowania procesu nauki religii dzieci z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim. W związku z powyższym celem niniejszej rozprawy doktorskiej było możliwie szerokie i dogłębne opisanie wpływu wychowania religijnego dzieci z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim na rozwiązywanie psychospołecznych problemów katechizowanych. Osiągnięcie opisanego celu możliwe stało się dzięki zastosowaniu przez Autora strategii badań jakościowych. Badania jakościowe stwarzają możliwość ujawniania złożoności procesów i zjawisk w ich naturalnym kontekście. Technika gromadzenia danych zaś, w odniesieniu do nauczycieli religii oraz rodziców dzieci z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim, Autor uczynił wywiad narracyjny.

Przeprowadzone badanie oraz uzyskane wyniki badań pozwoliły Autorowi pracy udzielić odpowiedzi na następujące problemy badawcze: jak przedstawia się poziom wiadomości religijnych katechizowanych dzieci z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim, jaki wpływ wywiera na ich rozwój psychospołeczny, na ile wspomaga ich rozwój i czy edukacja religijna wywiera wpływ na budowanie poczucia własnej wartości i godności, pozwala na podejmowanie decyzji, zgodnych z zasadami etyki chrześcijańskiej w świetle nie tylko teorii ale i w świetle wypowiedzi katechetów i rodziców.

Uzyskany materiał badawczy umożliwił przedstawienie omawianego zjawiska w kilku obszarach: konsekwencji społecznych, emocjonalnych oraz edukacyjnych dzieci z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim. Skłonił do przemyśleń nad edukacją religijno-moralną dzieci i młodzieży ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi, nad poziomem ich wiadomości, nad świadomością wartości i wiary współczesnego, niepełnosprawnego młodego człowieka.

Wyniki badań pokazały, że zarówno rodzice, jak i katecheci dostrzegają wspomagającą rolę edukacji religijnej na ogólny rozwój dziecka z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim. Deklarują, że szkoła, w tym także edukacja religijna, wyrabia w uczniach z niepełnosprawnością intelektualną różne formy oceny moralnej. Wzmacnia rozwój moralno-etyczny, emocjonalny i jednocześnie utrwała zachowania pożądane. Wiedza z zakresu edukacji religijnej wzmacnia pozytywne relacje interpersonalne i wpływa na rozwój psychospołeczny. Pomaga kształtować wrażliwość,

cierpliwość, szlachetność, dobroć, pozwala dokonywać trafnych wyborów. Wzmacnia dzieci z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim w kształtowaniu pożądanych wartości, w społecznie akceptowanym zachowaniu i w rozwoju moralno-etycznym.

Tworzenie warunków edukacyjnych dla dziecka z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim wymaga od rodziców i nauczycieli zaangażowania, cierpliwości i poświęcenia. Rodzice deklarują, że ważnym dla nich źródłem wsparcia w zakresie wychowania religijnego mogliby być pedagodzy edukacji religijnej. Szkoła wraz z nauczycielami podejmuje działania w celu zindywidualizowania i wspomagania rozwoju każdego ucznia, odpowiednio do jego potrzeb i możliwości. Rodzice i katecheci zauważają jedynie pośredni wpływ parafii, Kościoła na rozwój wychowania moralnego u dzieci z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim.

Przyjęta koncepcja rozprawy ma układ dwuczęściowy, teoretyczno-empiryczny. Całość zaś dopełnia metodologia badań własnych. W części teoretycznej, składającej się z trzech rozdziałów, ukazane zostały kluczowe aspekty niepełnosprawności, charakterystyczne cechy psychofizyczne, społeczne, religijne dzieci podstawowych szkół specjalnych. Autor zasygnalizował również, jakie są zadania, programy do katechizacji dzieci niepełnosprawnych i przygotowanie katechetów specjalnych. Empiryczna część pracy możliwie szeroko i dogłębnie opisuje wpływ wychowania religijnego dzieci z niepełnosprawnością w stopniu lekkim na rozwiązywanie problemów psychospołecznych, z którymi spotykają się katechizowani, jaka jest współpraca katechetów i rodziców tychże dzieci. W zakończeniu dysertacji, w oparciu o przeprowadzone badania, przedstawiono istotne wnioski i postulaty pedagogiczne.